

BEELD EN GELUID

HOTSPOT-COLLECTIESTRATEGIE

Hoe Beeld en Geluid invulling kan geven aan de hotspot-collectiestrategie

Auteur: Jos Flikweert, stagiair Archivistiek

VOORWOORD

Tijdens mijn stageperiode van 1 september 2020 tot 19 januari 2021 heb ik me intensief bezighouden met het onderzoek naar hoe Het Instituut voor Beeld en Geluid invulling kan geven aan de hotspot-collectiestrategie. Het was een periode waarin ik de organisatie, maar ook het vak van de archivalieken beter heb leren kennen. In deze periode heb ik enorm veel geleerd en mijn reeds opgedane kennis aan de Reinwardt Academie kunnen inzetten. Dat heb ik zeker niet alleen gedaan gedaan en daarom wil ik graag een aantal mensen bedanken voor hulp, ondersteuning en wijze raad.

Ten eerste wil ik mijn stagebegeleiders Jasper Snoeren en Jesse de Vos bedanken voor hun geweldige begeleiding tijdens deze periode. Dankzij hen heb ik me bezig kunnen houden met het fantastische onderwerp over de hotspotwaarderingsmethodiek. Dankzij hun kennis en expertise, feedback en ondersteuning is dit adviesrapport tot stand gekomen.

Ook wil graag Trilce Navarette bedanken voor haar ondersteunende rol vanuit de Reinwardt Academie. Samen met Fifine Kist heeft ze mij tijdens de stageperiode veel advies en feedback kunnen geven.

Tijdens het onderzoek heb ik verschillende interviews afgenomen met Bas Agterberg (Beeld en Geluid), Tjeerd de Boer (Beeld en Geluid), Jop Euwijk (Beeld en Geluid), Erin Jansen (Gemeente Almere), Valentina Infanti (Noord-Hollands Archief), Roosje Keijser (Het Utrechts Archief), Wytze Koppelman (Beeld en Geluid), Valentine Kuypers (Beeld en Geluid), Geert Leloup (Nationaal Archief), Kees de Ridder (Het Zeeuws Archief), Rosa van Santen (Beeld en Geluid), Mirjam Schaap (Stadsarchief Amsterdam), Mieke Schaap (Noord-Hollands Archief) en Anja Tollenaar (Beeld en Geluid). Ik wil hen allemaal ontzettend bedanken voor hun tijd, inzet, vertrouwen, het meedenken en het delen van expertise tijdens dit onderzoek.

Ten slotte wil ik Beeld en Geluid als organisatie enorm bedanken voor het warme welkom, de vrijheid en het vertrouwen in mij als stagiair. Deze periode heb ik veel geleerd en mezelf verder kunnen ontplooiën in een toch moeilijke tijd met corona. Al met al ben ik erg blij met het resultaat wat mede dankzij bovenstaande mensen tot stand is gekomen.

Jos Flikweert

Amsterdam, 08-01-2021

INHOUDSOPGAVE

AANLEIDING VOOR HET ONDERZOEK	4
PROBLEEMSTELLING	4
HOOFD- EN DEELVRAGEN	4
METHODEN VAN ONDERZOEK	5
THEORETISCH KADER	5
BEGRIPPEN.....	5
<i>Hotspotmonitor</i>	5
<i>Hotspotwaarderingsmethodiek</i>	5
<i>Hotspot-collectiestrategie</i>	5
<i>Online archiefmateriaal</i>	5
THEORIEËN EN MODELLEN.....	6
<i>Belangen in Balans (Nationaal Archief, 2017)</i>	6
DE INTERVIEWS.....	6
<i>Interne interviews (Beeld en Geluid)</i>	6
<i>Externe interviews</i>	6
1. WAT IS EEN HOTSPOTMONITOR?	7
1.1. WAT IS WAARDEREN EN SELECTEREN?.....	7
1.2. WIE MOET WAARDEREN EN SELECTEREN EN HOE?.....	8
<i>Overheidsarchiefinstellingen</i>	8
<i>Particuliere en categoriale archiefinstellingen</i>	8
1.3. DE VOORGESCHIEDENIS VAN DE HOTSPOTMONITOR.....	9
1.4. DE HUIDIGE STAND VAN ZAKEN.....	11
1.5. DE HOTSPOTMONITOR.....	12
2. HOE MOET DE HOTSPOTMONITOR WORDEN INGEZET BIJ BEELD EN GELUID EN WAT ZIJN DE ERVARINGEN BIJ ANDERE ARCHIEFINSTELLINGEN?	14
2.1. HET SUCCES VAN DE HOTSPOTMONITOR.....	14
<i>Verantwoording</i>	14
<i>Verbindende factor</i>	14
<i>Meerdere perspectieven</i>	14
<i>Vrije invulling van het proces</i>	15
<i>Actieve Acquisitie</i>	15
2.2. UITDAGINGEN VOOR DE HOTSPOTMONITOR.....	15
<i>Problematiek omtrent de definitie</i>	15
<i>Particuliere archiefvormers</i>	16
<i>Stating the obvious</i>	16
<i>Niet elke hotspot is te archiveren</i>	17
<i>Tijd en personeel</i>	17
3. SCHEMA VOOR HET ARCHIVEREN VAN GEBEURTENISSEN	18

3.1.	WAAROM DIT SCHEMA?	18
3.2.	SOORTEN GEBEURTENISSEN	20
	<i>Kentering</i>	20
	<i>Trend</i>	20
	<i>Kwestie</i>	20
	<i>Hotspot</i>	20
	<i>Incident</i>	21
	<i>Evenement</i>	21
3.3.	DE DYNAMIEK VAN GEBEURTENISSEN	21
3.4.	URGENTIENIVEAUS EN (ONLINE) ARCHIEFMATERIALEN	22
3.5.	DE KANSEN VAN EEN TRENDANALYSE	22
3.6.	TWEE UITGANGSPUNTEN	23
3.7.	NIETS DOEN VS. <i>DIGITAL HOARDING</i>	23
3.8.	ARCHIEVEN IN OPTIE NEMEN	24
3.9.	INTERPRETEREN, SUBJECTIVITEIT EN CONTEXT	25
4.	ADVIEZEN VOOR DE INVULLING VAN DE HOTSPOT-COLLECTIESTRATEGIE VOOR BEELD EN GELUID	27
4.1.	DE PERIODIEKE HOTSPOTMONITOR TOEGEPAST OP BEELD EN GELUID.....	27
	<i>De commissie</i>	27
	<i>Looptijd</i>	28
	<i>Incidenten</i>	28
	<i>Selectie en waarden</i>	29
4.2.	DE PERIODIEKE HOTSPOTMONITOR TOEGEPAST BINNEN BEELD EN GELUID (OP DE ONLINE ARCHIEFMATERIAAL-COLLECTIES).....	30
	<i>Online Archiefmateriaal</i>	30
	<i>De urgentie van het incident bij online archiefmateriaal</i>	30
4.3.	BESTAANDE COLLECTIES.....	30
	<i>Webvideo-archivering</i>	30
	<i>Webarchivering</i>	31
4.4.	MOGELIJKE NIEUWE COLLECTIES	31
	<i>Social Media-archivering</i>	31
	<i>Meme-archivering</i>	31
	<i>Persoonlijke media-archivering</i>	32
4.5.	TOESTEMMING VAN DE ARCHIEFVORMER.....	33
5.	CONCLUSIE, KANSEN EN MOGELIJKHEDEN (VERVOLGONDERZOEK)	34
5.1.	SAMENWERKEN MET ANDERE INSTANTIES (WEBARCHIVERING KB).....	34
5.2.	INRICHTEN VAN HET ARCHIVERINGSSYSTEEM	34
5.3.	TOEPASBAARHEID OP MUSEALE COLLECTIES.....	35

AANLEIDING VOOR HET ONDERZOEK

De aanleiding voor het project is de publicatie van de hotspotmonitor in 2017 als instrument voor alle archiefinstellingen om te werken met hotspots. Dit is een verplichting voor overheidsarchiefinstellingen en vrijblijvend voor particuliere archiefinstellingen. Aangezien Beeld en Geluid nog niet actief bezig is met hotspots, maar wel een responsstrategie voor hotspots wil ontwikkelen is dat de aanleiding om te onderzoeken hoe de audiovisuele collectie van Beeld en Geluid en de hotspotmonitor van het Nationaal Archief zich tot elkaar verhouden. Met name het gedeelte online archiefmateriaal als onderdeel van de audiovisuele collectie van Beeld en Geluid is hierbij een aandachtspunt.

PROBLEEMSTELLING

Beeld en Geluid geeft in het collectieplan van 2019 aan te willen werken met een hotspot-collectiestrategie, waarvan een responsstrategie voor het actief acquireren van materiaal wat tot stand is gekomen bij impactvolle gebeurtenissen en kwesties een belangrijk onderdeel is. Het Nationaal Archief heeft in 2017 een hotspotmonitor gepubliceerd, maar het is nog niet bekend of deze toepasbaar is op de audiovisuele collectie van Beeld en Geluid. Het is belangrijk om te onderzoeken of deze toepasbaar is of dat er eventueel een aangepaste variant nodig is, die toegespitst is op online archiefmateriaal binnen de audiovisuele collectie van Beeld en Geluid. Uiteindelijk leidt dit onderzoek tot adviezen voor Beeld en Geluid om richting te geven aan een hotspot-collectiestrategie.

HOOFD- EN DEELVRAGEN

Hoe kan het Instituut voor Beeld en Geluid invulling geven aan de hotspot-collectiestrategie (uit het collectieplan van 2019) door middel van een hotspotmonitor (zoals deze gepubliceerd is door het Nationaal Archief)?

Wat is een hotspotmonitor?

Bij deze deelvraag zal ik door middel van literatuuronderzoek onderzoeken hoe de hotspotmonitor tot stand is gekomen. Wat is de achtergrond van dit document en hoe moeten archiefinstellingen dit interpreteren en toepassen?

Hoe wordt de hotspotmonitor ingezet bij andere archiefinstellingen en hoe kijkt Beeld en Geluid zelf naar de hotspotmonitor?

Nadat ik onderzocht heb wat de hotspotmonitor precies inhoudt en hoe het toegepast moet worden, ga ik kijken hoe dit tot nu toe bij andere archiefinstellingen gebeurt. Wat hebben ze gedaan met de hotspotmonitor en zijn ze tevreden? Dit onderzoek ik door middel van interviews en best practices. Ook binnen Beeld en Geluid zelf zal ik interviews afnemen om te onderzoeken hoe ze zelf aankijken tegen de hotspotwaarderingsmethodiek en een eventuele hotspotmonitor.

Welke adviezen zijn van belang voor het invullen van de hotspot-collectiestrategie van Beeld en Geluid?

Na het verwerken van alle informatie uit interviews die zowel intern als extern zijn afgenomen, volgen er adviezen voor Beeld en Geluid om invulling te geven aan de hotspotcollectiestrategie. Deze adviezen kunnen worden meegenomen bij het ontwerpen van een werkproces omtrent de hotspotwaarderingsmethodiek.

METHODEN VAN ONDERZOEK

Om te weten te komen of de hotspotmonitor van het Nationaal Archief toepasbaar is op de audiovisuele collectie van Beeld en Geluid doe ik kwalitatief onderzoek. Dit doe ik zowel door middel van deskresearch en fieldresearch.

THEORETISCH KADER

BEGRIPPEN

Om verwarring te voorkomen over de interpretatie van verschillende begrippen zal ik de belangrijkste begrippen reeds determineren zoals ze binnen het onderzoek gebruikt worden.

Hotspotmonitor

Een algemene benaming voor een waarderingsinstrument wat gericht is op het actief acquireren van materiaal wat tot stand is gekomen bij impactvolle gebeurtenissen en kwesties binnen de Nederlandse samenleving. Deze waarderingsinstrumenten zijn geïnspireerd op de hotspotmonitor uit 2017 van het Nationaal Archief, die de term geïntroduceerd hebben. De hotspotmonitor is als het ware een werkproces waarbij periodiek hotspots worden vastgesteld op basis van de hotspotwaarderingsmethodiek.

Hotspotwaarderingsmethodiek

Een waarderingsmethode waarbij impactvolle gebeurtenissen binnen het geografische werkingsgebied van een archiefinstelling aangemerkt worden als hotspot. Deze aanmerking leidt tot het verzamelen van aan de hotspot relevante archieven.

Hotspot-collectiestrategie

De hotspot-collectiestrategie is onderdeel van de collectievorming zoals deze is geformuleerd in het collectieplan van Beeld en Geluid in 2019. Het doel van de hotspot-collectiestrategie is historische gebeurtenissen en ontwikkelingen te tonen, onderzoeken en te duiden.

Online archiefmateriaal

In dit rapport wordt gesproken over online archiefmateriaal. Onder dit materiaal wordt alles verstaan wat op internet en andere onlinekanalen wordt gepubliceerd en gedeeld. Het kan gaan om webpagina's, social media, webvideopagina's zoals YouTube en private media zoals Whatsapp,

Facebook Messenger of een Berichten-app. Het gaat dus om digitale materialen die online worden gedeeld en gepubliceerd.

THEORIEËN EN MODELLEN

Belangen in Balans (Nationaal Archief, 2017)

Belangen in Balans is een handreiking voor het waarderen en selecteren van archief voor de Rijksoverheid en eventueel ook particuliere instellingen. Deze nieuwe waarderingsmethodiek bestaat uit drie elementen. Ten eerste de risicoanalyse die zich richt op de archiefbescheiden die voortkomen uit de werkprocessen van een overheidsorgaan en dienen als bewijsstukken. Vervolgens is er de systeemanalyse die de stukken in kaart brengt voor blijvende bewaring. Ten slotte is de hotspotmonitor het laatste onderdeel. Gebeurtenissen die van grote invloed zijn op de samenleving en alsmede grote impact hebben op de activiteiten binnen het werkingsgebied van de organisatie kunnen uitgezonderd worden van vernietiging.

DE INTERVIEWS

Tijdens de onderzoeksperiode zijn er zowel intern bij Beeld en Geluid als extern bij andere archiefinstellingen interviews afgenomen. Hieronder volgt een overzicht met de geïnterviewden, waar zij werken en welke functie zij uitvoeren.

Interne interviews (Beeld en Geluid)

- Bas Agterberg, Conservator
- Tjeerd de Boer, Adjunct Hoofdredacteur
- Jop Euwijk, Conservator
- Wytze Koppelman, Conservator
- Valentine Kuypers, Conservator
- Rosa van Santen, Afdelingsmanager Verhalen
- Anja Tollenaar, Conservator

Externe interviews

- Erin Jansen, Information Management Officer, Gemeente Almere
- Valentina Infanti, Trainee Archiefinspectie, Noord-Hollands Archief
- Roosje Keijser, Teamleider en Vakspecialist acquisitie Particuliere Archieven, Het Utrechts Archief
- Geert Leloup, Coördinator Waardering en Selectie, Het Nationaal Archief
- Kees de Ridder, Senior Informatiebeheerder, Het Zeeuws Archief
- Mirjam Schaap, Adviseur verwerving en ontsluiting digitale particuliere archieven, Het Stadsarchief Amsterdam
- Mieke Schaap, Coördinator Particuliere Archieven, Het Noord-Hollands Archief

1. WAT IS EEN HOTSPOTMONITOR?

De term hotspot wordt vandaag de dag op verschillende manieren gebruikt.¹ Als we tegenwoordig praten over een hotspot is dat vaak een draadloze toegang om te verbinden met het internet; een zogenaamde wifi-hotspot. Een hotspot kan ook een trendy plek zijn om heen te gaan; iets wat 'helemaal hot' is op dit moment. Binnen bepaalde vakgebieden betekent een hotspot weer iets anders. Geologisch is een hotspot een vulkanisch gebied. Ook de Nederlandse archiefdiscipline kent de term hotspot, en om de archivalische betekenis te achterhalen, is een duik in de geschiedenis van waardering en selectie nodig.

Dit hoofdstuk is voor een groot gedeelte gefocust op overheidsarchiefinstellingen met een archiefwettelijke taak. Beeld en Geluid heeft geen archiefwettelijke taak en heeft dus geen verplichtingen vanuit de overheid in de zin van de archiefwet. Toch is het verhaal van de hotspotmonitor onlosmakelijk verbonden met de overheidsarchiefinstellingen en de archiefwet. Daarom is het belangrijk om die geschiedenis en totstandkoming wel mee te nemen in dit hoofdstuk om te kunnen begrijpen waar de hotspotwaarderingmethodiek en de hotspotmonitor vandaan komt.

1.1. WAT IS WAARDEREN EN SELECTEREN?

Volgens Hans Waalwijk, die in 2005 een nieuwe definitie gaf aan deze begrippen, is waarderen het toekennen van waarde aan documenten op verschillende momenten en binnen verschillende processen. Op deze manier kan bepaald worden welke documenten beschouwd kunnen worden als archiefbescheiden en welke daarvan voor (tijdelijke) bewaring in aanmerking komen.² Er zijn meerdere mogelijke aanleidingen om archiefbescheiden te bewaren. Het kan gaan om esthetische-, historische- of onderzoekswaarde, maar het kan simpelweg ook gaan om een wettelijke verplichting.

Nadat archiefbescheiden in aanmerking komen voor bewaring, moet er selectie plaatsvinden. Deze selectie behelst de gehele administratieve verwerking en het toekennen van metadata nadat de

¹ Encyclo, 'zoekterm: hotspot' (versie onbekend), <https://www.encyclo.nl/begrip/Hotspot>, geraadpleegd 1 oktober 2020.

² Hans Waalwijk, "Een bouwsteen voor de toren van Babel. Over definities voor waardering, selectie en verwijdering, in: Selectie. Waardering, Selectie en Acquisitie van Archieven. Jaarboek 2004 (Stichting Archiefpublicaties, 2005) 67. | Nationaal Archief, *Gewaardeerd Verleden. Bouwstenen voor een nieuwe waarderingmethodiek voor archieven.* (Den Haag: 2007), 18.

archiefbescheiden een waardebeoordeling hebben gekregen.³ Zo kunnen vervolgens de archiefbescheiden vernietigd of overgebracht worden naar een archiefbewaarplaats.

1.2. WIE MOET WAARDEREN EN SELECTEREN EN HOE?

Elke archiefinstelling moet waarden en selecteren. Particuliere archiefinstellingen, zoals Beeld en Geluid, zijn vrij in hoe ze het proces van waarden en selecteren in archiefwettelijke zin invullen. Voor overheidsarchieven ligt dat iets anders, want de overheid biedt op verschillende manieren zowel wettelijke verplichtingen als handreikingen voor het optimaal waarden en selecteren van archiefbescheiden.

Overheidsarchiefinstellingen

De Archiefwet

De overheid heeft een aantal zaken vastgelegd in de wet. De Archiefwet 1995, het Archiefbesluit 1995 en de Archiefregeling zijn de belangrijkste wetten omtrent archief. Deze wetten zijn van toepassing op overheidsorganen of andere organisaties die bekleed zijn met openbaar gezag.⁴ Samen met artikelen uit andere wetten die betrekking hebben op archiefbescheiden vormt dit alles het archiefrecht. In artikel 5 van de Archiefwet is vastgelegd dat de zorgdragers (het overheidsorgaan waar de archiefbescheiden vóór overbrengen naar een archiefbewaarplaats berusten) een selectielijst opstellen om te bepalen welke archiefbescheiden in aanmerking komen voor vernietiging of bewaring. Hoe een dergelijke selectie samengesteld wordt, is vastgelegd in artikel 5 van het Archiefbesluit. Een selectielijst wordt van tevoren ter inzage beschikbaar gesteld zodat iedereen de lijst kan bekijken voordat deze in werking treedt.⁵

Particuliere en categoriale archiefinstellingen

Het collectiebeleid

Particuliere en categoriale archiefinstellingen (thematische archiefinstellingen zoals het Internationale Instituut voor Sociale Geschiedenis of het NIOD) hebben niet te maken met de archiefwet en hoeven geen selectielijsten op te stellen. Toch zijn ook zij continu bezig met waarden en selecteren, want niet alles kan in de collectie van een archief worden opgenomen. Daarom hebben veel archiefinstellingen een collectiebeleid.

³ Hans Waalwijk, "Een bouwsteen voor de toren van Babel. Over definities voor waardering, selectie en verwijdering, in: Selectie. Waardering, Selectie en Acquisitie van Archieven. Jaarboek 2004 (Stichting Archiefpublicaties, 2005) 67. | Nationaal Archief, *Gewaardeerd Verleden. Bouwstenen voor een nieuwe waarderingsmethodiek voor archieven.* (Den Haag: 2007), 20.

⁴ Art. 1B.1-2 AW 1995.

⁵ Overheid.nl, 'Vastgestelde Selectielijsten' (versie 21 juni 2019), <http://data.overheid.nl/dataset/98c29cfe-55bb-49cb-83eb-c59375f2007a>, geraadpleegd 19 oktober 2020.

Een collectiebeleid bestaat vaak uit een collectieprofiel en een acquisitiebeleid. Het collectieprofiel is een analyse van de collectie in relatie tot andere soortgelijke collecties waarin naar voren komt hoe de collectie eruitziet en waar er eventueel hiaten en zwaktes zitten. Ook de sterktes van de collectie worden meestal benoemd in het collectieprofiel.

Nadat een dergelijke analyse van de collectie is vastgelegd in een collectieprofiel kan er een acquisitieplan worden gemaakt. Aangezien het collectieprofiel de sterktes en zwaktes van een collectie blootlegt, levert het acquisitieplan een concrete invulling of antwoord op deze sterktes en zwaktes voor zover dat realistisch is.

Niet alleen particuliere- en categoriale archiefinstellingen werken met een collectiebeleid. Ook overheidsarchiefinstellingen kunnen werken met een collectiebeleid om het 'particuliere gedeelte' van hun collectie invulling te geven.

Ook Beeld en Geluid heeft een collectiebeleid wat vastgelegd is in het *Collectieplan 2019*.⁶ Een van de belangrijkste elementen uit het collectiebeleid voor dit onderzoek is de onderverdeling van de collectie in twintig domeinen onder vier pijlers.⁷ Daarnaast worden er in het collectieplan verschillende collectie-strategieën benoemd ten behoeve van de doorontwikkeling van de collectie.⁸ Een van deze strategieën is de hotspot-collectiestrategie voor het tonen, duiden en onderzoeken van historische gebeurtenissen.⁹ In hoofdstuk 3 wordt het collectieplan en de hotspot-collectiestrategie nader beschreven en geanalyseerd.

1.3. DE VOORGESCHIEDENIS VAN DE HOTSPOTMONITOR

De hotspotmonitor als waarderingsmethodiek kent een voorgeschiedenis die begint in de jaren negentig. De Rijksoverheid heeft door de jaren heen verschillende waarderingsmethodieken voor archiefbescheiden toegepast. In de jaren negentig werd het PIVOT-project (Project Invoering Verkorting Overbrengingstermijn) opgestart. Voordat deze methode werd toegepast was het gebruikelijk om per categorie archiefbescheiden te waarderen en selecteren, maar dit kostte veel tijd.¹⁰ De nieuwe waarderingsmethode van het PIVOT-project was het antwoord op de Archiefwet 1995 die de overbrengingstermijn van archiefbescheiden terugbracht van vijftig naar twintig jaar.¹¹ De nieuwe methode volgde het gedachtegoed van toenmalig rijksarchivaris Erik Ketelaar. Hij vond dat het uitgangspunt van waarderen meer gericht moest zijn op het overheidshandelen in de zin van

⁶ Beeld en Geluid, *Collectieplan 2019*. Hilversum: 2019. <https://publications.beeldengeluid.nl/pub/683/>, geraadpleegd 19 oktober 2020.

⁷ Ibidem, 17.

⁸ Ibidem, 23.

⁹ Ibidem, 24.

¹⁰ Rijksarchiefinspectie, *Implementatie van PIVOT lijsten in het dynamisch archiefbeheer* (Den Haag: 2004), 9-10.

¹¹ Ibidem, 9-10.

taakgebieden en procedures (werkprocessen).¹² Het PIVOT-project sloot hierbij aan omdat deze waardeert op basis van handelingen binnen beleidsterreinen.¹³ Alle handelingen van de overheid op een bepaald beleidsterrein en de betrokken actoren werden vastgelegd door middel van een *rapport institutioneel onderzoek* (RIO), wat vervolgens resulteerde in een basiselectiedocument (BSD).¹⁴ Het BSD bevatte één of meerdere selectielijsten met bewaartermijnen. Met PIVOT werd het mogelijk om, in plaats van afzonderlijke documenten te waarderen en selecteren, grotere delen tegelijk (macroselectie) te waarderen en selecteren.¹⁵

Uiteindelijk kwam er veel kritiek op het PIVOT-project vanuit historici, want volgens hen zou er te weinig aandacht besteed worden aan de historische en culturele waarde van overheidsarchieven.¹⁶

Als antwoord op de kritiek van historici op het PIVOT-project werd de waarderingsmethodiek van de overheid uitgebreid met de Historisch-Maatschappelijke Analyse (HMA). Deze aanvullende methode, die sinds 2005 werd toegepast, heeft als doel het historische belang van archiefbescheiden beter te kunnen inschatten en waarderen.¹⁷ Charles Jeurgens, voormalig rijksarchivaris en adviseur bij het Nationaal Archief, bracht in 2007 het rapport *Gewaardeerd Verleden. Bouwstenen voor nieuwe waarderingsmethodieken voor archieven* uit in samenwerking met een speciale commissie Waardering en Selectie. De commissie Jeurgens stelde in haar visierapport de HMA-plus methode voor waarbij er gekeken wordt naar de maatschappelijke trends en hotspots (unieke gebeurtenissen).

Rond diezelfde tijd kwam er nog meer kritiek op de PIVOT-methode. De Raad voor Cultuur stelde dat de overheid zich te weinig zou bekommeren om particulier archief. De Raad benadrukt dat de overheid steeds meer taken neerlegt bij private organisaties.¹⁸ Dat resulteert erin dat archiefbescheiden in veel gevallen niet meer onder de Archiefwet vallen. De Raad voor Cultuur pleitte ervoor dat de overheid particuliere archieven meer meeneemt in de wetgeving of richtlijnen en handleidingen geeft.¹⁹ Niet alleen vanwege de overheidstaken die worden uitbesteed, maar ook omdat particuliere archieven de context bieden voor de archieven die al bewaard worden. Ook is het voor categoriale instellingen en openbare archiefbewaarplaatsen met een acquisitiebeleid makkelijker om te waarderen en selecteren als de overheid meer richting geeft aan het acquireren en beheren van particuliere archieven door het maken van handleidingen of instrumenten.

¹² Noor Schreuder, "Historisch of administratief? De selectie van archieven gewogen", in: *Selectie. Waardering, Selectie en Acquisitie van Archieven. Jaarboek 2004* (Stichting Archiefpublicaties, 2005) 122.

¹³ Ibidem, 122.

¹⁴ Rijksarchiefinspectie, *Implementatie van PIVOT lijsten in het dynamisch archiefbeheer* (Den Haag: 2004), 9-10.

¹⁵ Ibidem, 10.

¹⁶ Noor Schreuder, "Historisch of administratief? De selectie van archieven gewogen", in: *Selectie. Waardering, Selectie en Acquisitie van Archieven. Jaarboek 2004* (Stichting Archiefpublicaties, 2005) 123.

¹⁷ *Gewaardeerd Verleden*, 26.

¹⁸ Raad voor Cultuur, *Het tekort van teveel: over de rijksverantwoordelijkheid voor cultureel erfgoed*. (Den Haag: 2005), 29.

¹⁹ Ibidem, 29-30.

1.4. DE HUIDIGE STAND VAN ZAKEN

Tegenwoordig wordt er gewerkt met *Belangen in Balans*; een handreiking voor waarderen en selecteren die in 2015 is opgezet door onder andere Charles Jeurgens van het Nationaal Archief.²⁰ Het visierapport *Gewaardeerd Verleden* van de commissie-Jeurgens nam de destijds geldende methoden van waarderen onder de loep en gaf advies voor de toekomst. De commissie formuleerde een eigen definitie van waardering en selectie (selectiedoelstelling):

“Het bijeenbrengen en veiligstellen van bronnen die het voor individuen, organisaties en maatschappelijke groeperingen mogelijk maken hun geschiedenis te ontdekken en het verleden van staat en samenleving (en hun interactie) te reconstrueren. Daartoe dienen die archieven of onderdelen van archieven veiliggesteld te worden die:

- a. representatief zijn voor hetgeen in de samenleving is vastgelegd;*
- b. representatief zijn voor de activiteiten van de leden (personen en organisaties) van een samenleving;*
- c. door waarnemers als belangrijk, bijzonder of uniek worden beschouwd omdat ze de belangrijke, bijzondere en unieke maatschappelijke ontwikkelingen, activiteiten, personen en organisaties in een bepaalde periode weerspiegelen.”²¹*

Deze selectiedoelstelling is wezenlijk anders dan de doelstelling van de PIVOT-methode, want het onderscheid tussen overheids-handelen (bedrijfsvoering) en historisch/culturele waarde is minder groot. Uiteindelijk is deze doelstelling in 2011 officieel vastgelegd als de nieuwe nationale selectiedoelstelling en is het daarmee ook het uitgangspunt geworden voor *Belangen in Balans*.²² Het onderzoeksrapport van Jeurgens en zijn commissie is dus van groot belang geweest voor het ontwikkelen van een nieuwe waarderingsmethodiek voor de Rijksoverheid.

Deze nieuwe waarderingsmethodiek bestaat uit drie verschillende elementen.²³ Ten eerste de risicoanalyse die zich richt op de archiefbescheiden die voortkomen uit de werkprocessen van een overheidsorgaan en dienen als bewijsstukken. Uit deze analyse komt naar boven welke stukken wanneer vernietigd worden. Vervolgens is er de systeemanalyse die de stukken in kaart brengt voor blijvende bewaring. Ten slotte is de hotspotmonitor het laatste onderdeel. Deze drie elementen vormen de basis voor het creëren van een selectielijst overheidsorganen in de zin van de Archiefwet 1995 die een landelijk werkingsgebied hebben. Voor provincies, gemeenten, waterschappen en zelfstandige bestuursorganen (ZBO) met een regionaal karakter gelden andere handreikingen en

²⁰ Nationaal Archief, ‘Handreiking waarderen en selectie’ (versie onbekend), <https://www.nationaalarchief.nl/archiveren/kennisbank/handreiking-waardering-en-selectie>, geraadpleegd 11 mei 2020.

²¹ *Gewaardeerd Verleden*, 43.

²² Nationaal Archief. *Belangen in Balans. Handreiking voor waarderen en selectie van archiefbescheiden in de digitale tijd*. (Den Haag: 2015). 6.

²³ *Ibidem*, 13.

selectielijsten. Zo heeft de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) een handleiding geschreven voor het opstellen van een periodieke hotspotmonitor.²⁴

1.5. DE HOTSPOTMONITOR

De term hotspot is sinds begin jaren negentig, in de tijd rondom PIVOT, als eerste geïntroduceerd door de Canadese archivaris Terry Cook. In een artikel over het waarderen van archiefbescheiden met persoonsgegevens brengt hij een 'hot spot' naar voren als een sleutelplaats in een serie archiefbescheiden waarin de interactie tussen de burger en overheid het beste wordt weerspiegeld.²⁵

De definitie die het Nationaal Archief vandaag de dag hanteert bij de term hotspot lijkt hier veel op. Zij hebben de volgende definitie en criteria geformuleerd in de hotspotmonitor:

Een hotspot is een gebeurtenis of kwestie die zorgt voor een opvallende of intensieve interactie tussen overheid en burgers en/of burgers onderling.

Een hotspot voldoet aan een of meer van de volgende criteria:

- *Er is sprake van een (schokkende) gebeurtenis of reeks van gebeurtenissen die voor veel maatschappelijke beroering zorgt en waarvoor uitzonderlijk veel aandacht bestaat in de media.*
- *Er is sprake van een gebeurtenis of kwestie die belangrijke principiële tegenstellingen tussen burgers aan het licht brengt, het debat over de kwestie maakt veel emoties los.*
- *Er is sprake van een gebeurtenis of kwestie die aanleiding is voor een intensief publiek debat over het functioneren van de Nederlandse overheid.*
- *Er is sprake van een politieke kwestie waardoor de positie van de minister of het Kabinet ernstig is bedreigd.*²⁶

Hotspots zijn dus gebeurtenissen die van grote invloed zijn op de samenleving en alsmede grote impact hebben op de activiteiten binnen het werkingsgebied van een organisatie of overheid. Het leidt tot een interactie tussen burgers en overheid of burgers onderling. Het vaststellen van een hotspot zorgt ervoor dat archiefbescheiden bij overheden van vernietiging worden uitgezonderd. De hotspotmonitor functioneert als het ware als een vangnet voor archiefbescheiden die vanuit een historisch of maatschappelijk belang tóch bewaard moeten worden. Dat geldt ook voor particulier archief. Voor deze archieven kan de hotspotmonitor dienen als een hulpmiddel om actief te acquireren, wat met name in dit vluchtige digitale tijdperk van groot belang is. Daarmee is de hotspotmonitor ook een antwoord op de roep om particuliere archieven meer richting te geven voor acquisitie.

²⁴ Archief2020 (VNG), *Handreiking periodieke hotspot-monitor decentrale overheden* (Den Haag: 2017).

²⁵ T. Cook,

²⁶ *Belangen in Balans*, 24.

HOTSPOT-COLLECTIESTRATEGIE

Hoe Beeld en Geluid invulling kan geven aan de hotspot-collectiestrategie

De hotspotmonitor is inmiddels drie jaar in gebruik en verschillende archiefinstellingen zijn bezig met de implementatie van de nieuwe methode. In het volgende hoofdstuk zullen ervaringen met de hotspotmonitor en de verschillende werkwijzen met de hotspotmonitor worden uitgelicht.

2. HOE MOET DE HOTSPOTMONITOR WORDEN INGEZET BIJ BEELD EN GELUID EN WAT ZIJN DE ERVARINGEN BIJ ANDERE ARCHIEFINSTELLINGEN?

De hotspotmonitor is in 2017 geïntroduceerd door het Nationaal Archief en inmiddels hebben verschillende archiefinstellingen de nieuwe waarderingsmethode geïmplementeerd. Wat zijn de ervaringen tot nu toe met de hotspotmonitor? Daarnaast is het belangrijk om na te gaan hoe intern bij Beeld en Geluid aangekeken wordt tegen de hotspotmonitor of hoe ze invulling willen geven aan de hotspot-collectiestrategie. Om meer inzicht hierin te krijgen zijn interviews afgenomen bij zowel andere archiefinstellingen als intern bij Beeld en Geluid. De interviews leiden tot een overzicht van positieve elementen en uitdagingen omtrent de hotspotmonitor die in dit hoofdstuk zijn uiteengezet.

2.1. HET SUCCES VAN DE HOTSPOTMONITOR

Verantwoording

Een van de meest genoemde positieve elementen aan de hotspotmonitor als waarderingsmethodiek is dat het ervoor zorgt dat bepaalde keuzes omtrent het verzamelen beter verantwoord worden. Dat geldt niet alleen voor de hotspotmonitor van het Nationaal Archief, maar volgens Bas Agterberg ook voor het hebben van een collectiestrategie als de hotspot-collectiestrategie. Het biedt een stukje verantwoording waarom je bepaalde keuzes maakt.

Verbindende factor

Met name als het gaat om het verbinden van particuliere archieven aan overheids- of gemeentearchief. Wanneer een hotspot wordt aangemerkt door de archiefinstelling wordt het overheids- of gemeentearchief uitgezonderd van vernietiging en wordt er vanuit de particuliere kant ook archief verzameld. De hotspot fungeert in zo'n geval als een brug om deze twee soorten archieven te verbinden.

Meerdere perspectieven

Doordat de hotspotmonitor een brug slaat tussen de overheidsarchieven en particuliere archieven die beide omtrent een gebeurtenis bewaard worden, leidt het tot verschillende perspectieven en meer gelaagdheid in de archiefcollectie; iets waar veel overheidsarchiefinstellingen naar streven.

Vrije invulling van het proces

Het Nationaal Archief benadrukt de flexibiliteit en mogelijkheid tot het vrij invullen van het proces rondom de hotspotmonitor. Daardoor kunnen archiefinstellingen gericht te werk gaan vanuit eigen belangen en collectiebeleid. Het Nationaal Archief bevestigt daarbij dat hun rol ten opzichte van andere archiefinstellingen adviserend en niet leidend is. Mieke Schaap zei dat de hotspotmonitor een mooi instrument is wat kan aansluiten op de leemtelijst van het Noord-Hollands Archief.

Actieve Acquisitie

Veel archiefinstellingen willen meer richting actieve acquisitie. Door het grote aanbod van particulieren aan archiefinstellingen (passieve acquisitie) is het lastig om actief te acquireren en zo de hiaten in de collectie op te vullen. De hotspotmonitor is daarvoor een mooi instrument. Het biedt handvatten om actief op zoek te gaan naar particuliere archiefvormers en deze te benaderen bij het vaststellen van een hotspot.

Mirjam Schaap en Mieke Schaap geven aan dat door een trendanalyse of leemtelijst in samenwerking met de hotspotmonitor de particuliere archiefvormers van tevoren in kaart gebracht kunnen worden. Op die manier gaat er ook meer aandacht uit naar actieve acquisitie.

2.2. UITDAGINGEN VOOR DE HOTSPOTMONITOR

Problematiek omtrent de definitie

Het grootste probleem wat de hotspotmonitor van het Nationaal Archief en de hotspot-waarderingsmethodiek in het algemeen tegenaan lopen is de definitie. Tijdens de interviews werd dit probleem het vaakst benoemd en bleken de soorten hotspots inderdaad erg uiteen te lopen van een autobrand in Utrecht tot de Floriade in Almere.

Het probleem bij veel archiefinstellingen die werken met de hotspotmonitor van het Nationaal Archief (of de uitgebreidere versie van de VNG) is dat het niet duidelijk genoeg is wat een hotspot precies is. Wat of welk element van een gebeurtenis is precies de hotspot? Wellicht is het ook mogelijk om iets een trend te noemen, maar daar biedt de hotspotmonitor van het Nationaal Archief geen handvatten voor. Corona is massaal als hotspot aangemerkt, maar ook hier levert de definitieproblemen op, want is Corona nog wel een gebeurtenis? Veel archiefinstellingen vinden dat een hotspot moet af te bakenen zijn in tijd, maar ook dat is lastig bij Corona, want het is onbekend wanneer het eindigt. Misschien duurt het wel tien jaar.

Doordat de definitie zo ruim te interpreteren valt, resulteert het in te veel aan gebeurtenissen aan hotspots. Zo heeft de retrospectieve hotspotlijst van het Utrechts Archief over een periode van vier jaar maar liefst 44 hotspots vastgesteld. Dat is op zich niet fout, maar het is wel veel werk.

Door de ruime interpretatiemogelijkheden van de definitie van het Nationaal Archief hebben veel archiefinstellingen extra elementen toegevoegd zoals een tijdsafbakening voor een hotspot. Als er geen duidelijke einddatum is, blijf je archiveren. Ook hebben ze vaak een maximumaantal aan te merken hotspots per jaar (meestal drie of vier) om een grote hoeveelheid werk te voorkomen.

Het Nationaal Archief reageert in het interview dat het positieve aan de hotspotmonitor juist is dat hij een bepaalde mate van flexibiliteit en vrijheid biedt. Zo kan de archiefinstelling zelf voor een groot deel bepalen hoe ze invulling geven aan de definitie en het proces rondom de hotspots. Toch vinden veel archiefinstellingen dit heel lastig, omdat er weinig tijd en personeel is om veel tijd te investeren in het opzetten van een eigen visie. Zij wensen een duidelijkere richting vanuit het Nationaal Archief omtrent de hotspotmonitor.

Het is ook goed om continu te blijven reflecteren op wat een hotspot eigenlijk is en hoe hotspots verzameld worden. Volgens de conservatoren gaat het ook niet alleen om het object of archiefmateriaal, maar ook voor een groot gedeelte om de contextbepaling. Om die contextbepaling goed te kunnen doen, is het belangrijk om ook trends en kentering goed in beeld te hebben, maar dat is lastig. Het laat wel zien dat de hotspot als gebeurtenis op zichzelf staand waarschijnlijk niet toereikend is.

Particuliere archiefvormers

De hotspotmonitor is erg geschikt voor overheidsarchief, want dankzij de selectielijsten van overheidsorganen is er reeds bekend welke archieven er zijn. Als je het op basis van de hotspotmonitor wil bewaren, zonder je het uit van vernietiging. Het probleem bij particuliere archiefvormers is dat er helemaal niet bekend of duidelijk is wat je wil verzamelen en bij wie je dan moet aankloppen. Er zit erg veel tijd in het in kaart brengen van deze particuliere archiefvormers. Hierin zien veel archiefinstelling terug dat het Nationaal Archief met de hotspotmonitor de focus te veel legt op overheidsarchieven. Er wordt weinig richting gegeven aan de particuliere kant. Het is dan ook gevaarlijk om te veel te verzamelen, want het aanbod van particuliere archieven is oneindig als je het vergelijkt met overheidsarchief.

Stating the obvious

Corona werd onmiddellijk en zonder twijfel bestempeld als hotspot. Dat gebeurt op gevoel en op basis van de expertise van archiefmedewerkers. Maar dit was ook gebeurd als de hotspot-waarderingsmethodiek er niet was geweest. Daarom voelt het voor enkele archivariissen als *stating the obvious*.

Ook conservatoren van Beeld en Geluid geven aan dat het archiveren van hotspots zeer waarschijnlijk ook wel zou gebeuren wanneer de hotspot-collectiestrategie er niet zou zijn. Toch wordt door zowel archiefmedewerkers als conservatoren op gewezen dat de hotspot-waarderingsmethodiek een bepaald bewustzijn en alertheid oproept en daarnaast context biedt aan de collectie.

Niet elke hotspot is te archiveren

Het vaststellen van een hotspot kan natuurlijk, maar het is niet altijd mogelijk om een hotspot daadwerkelijk te archiveren. Mirjam Schaap van het Stadsarchief Amsterdam ga een mooi voorbeeld. Het ongeluk van Ajax-voetballer Abdelhak Nouri zou een hotspot kunnen zijn gezien de aandacht die het kreeg. Toch is het als archiefinstelling lastig om vervolgens aan te kloppen bij de familie en te vragen naar interessant materiaal zegt Mirjam Schaap.

Tijd en personeel

Voor enkele archiefinstellingen blijkt met name ook tijd en personeel een grote rol te spelen in het succes van de hotspotmonitor. Soms is het moeilijk om de commissie op tijd samen te stellen en volledig te krijgen, maar ook het zoeken naar particuliere archiefvormers kan te tijdrovend zijn voor een archiefinstelling.

Het is belangrijk om vast te stellen wie wat doet. Mieke Schaap geeft aan dat het voor het Noord-Hollands Archief bijvoorbeeld lastig was om het hotspotmonitor-proces volledig goed uitgevoerd te krijgen bij de lokale archiefinstellingen. Deze stelden wel een hotspot vast, maar bijvoorbeeld niet de lijst met relevante particuliere archiefvormers, waardoor dit alsnog terecht kwam bij het Noord-Hollands Archief.

Ook voor Beeld en Geluid is het belangrijk om te kijken naar tijd en personeel. Bas Agterberg benadrukt dat het zo'n drie jaar heeft geduurd om de webvideo-archivering op te starten. Het is daarom belangrijk om met een concreet plan te komen voor specifieke teams. Door met voorbeelden en cases te werken, wordt een plan ook duidelijker.

De hotspotmonitor heeft veel positieve elementen in zich en de hotspotwaarderingsmethodiek wordt zeker als een succes gezien bij verschillende archiefinstellingen. Toch kent deze nog veel uitdagingen en onduidelijkheden; met name het probleem rondom definities leeft bij veel archiefinstellingen. In het volgende hoofdstuk volgt een mogelijk antwoord op onder andere dit definitieprobleem.

3. SCHEMA VOOR HET ARCHIVEREN VAN GEBEURTENISSEN

In hoofdstuk 2 kwam reeds naar voren dat het definiëren van de hotspot erg lastig is voor archiefinstellingen. De definitie die het Nationaal Archief geeft aan de hotspot is breed interpreteerbaar; wat terug te zien is in de hotspotlijsten van verschillende archiefinstellingen. Dit leidt tot onduidelijkheden en vaak tot onnodig veel werk. In dit hoofdstuk zal de hotspotwaarderingsmethodiek daarom verder uitgewerkt worden met meerdere soorten gebeurtenissen en definities, wat resulteert in een schema voor het archiveren van gebeurtenissen. Dit schema biedt een stap in de goede richting om efficiënter en sneller te kunnen werken met hotspots. Daarbij wordt ook rekening gehouden met de focus op het online archiefmateriaal.

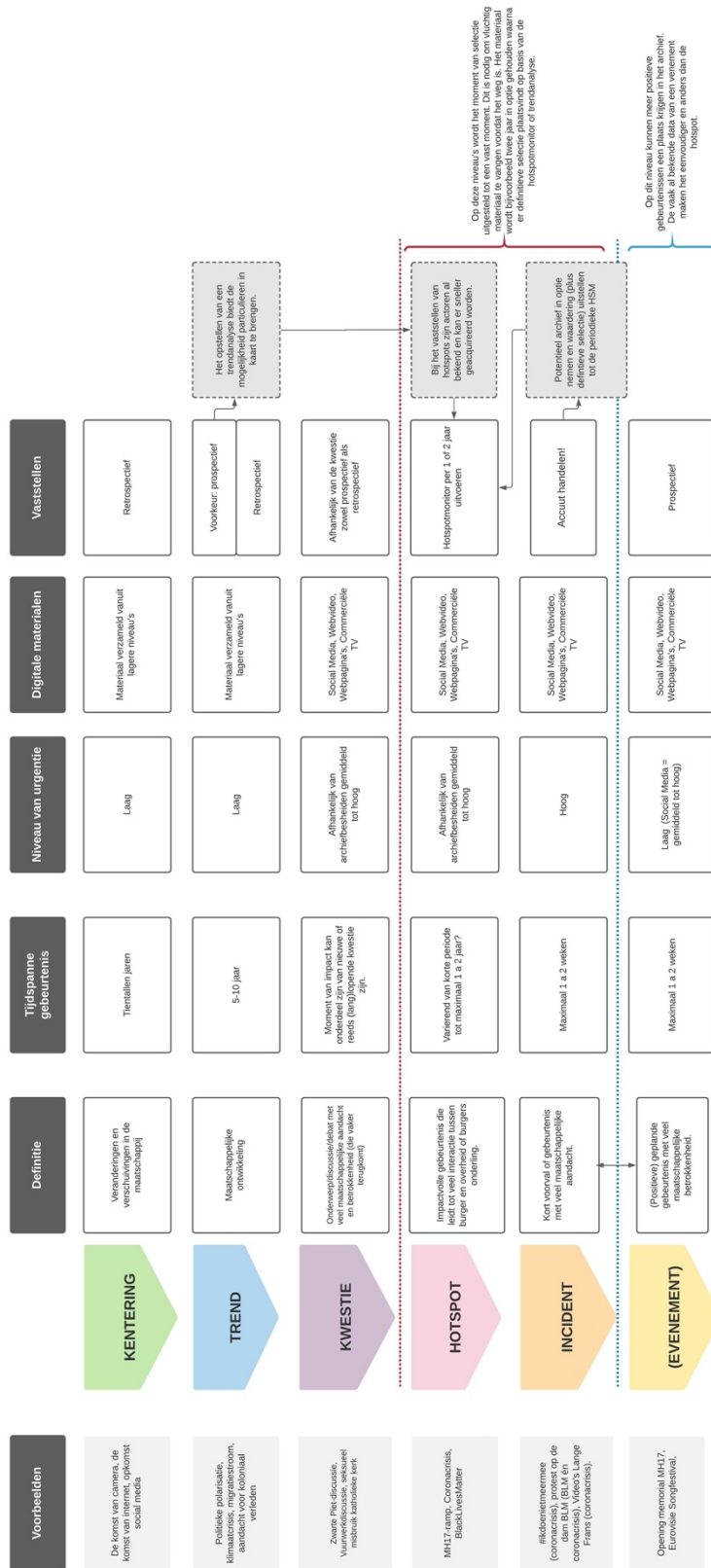
3.1. WAAROM DIT SCHEMA?

Gebeurtenissen hebben vaak een eigen karakter als het gaat om de *duur, maatschappelijke impact en interactie*. Het onderstaande schema is een overzichtelijke weergave van deze variëteit aan gebeurtenissen. Het doel van het schema is dat de archivaris sneller keuzes kan maken en verantwoorden wanneer het aannemelijk is dat bepaald archiefmateriaal bij een gebeurtenis gearchiveerd moet worden. Gezien de vluchtigheid van onlinemateriaal is het belangrijk om snelle keuzes te maken. Daarnaast voorziet het ook in de behoefte om duidelijker beeld te krijgen van de hotspot-waarderingsmethodiek. Door gebeurtenissen specifiek te karakteriseren kan de archivaris sneller handelen bij een gebeurtenis omdat er meer context is.

Het schema is in betere resolutie en leesbaarheid via **deze link** te bekijken.

HOTSPOT-COLLECTIESTRATEGIE

Hoe Beeld en Geluid invulling kan geven aan de hotspot-collectiestrategie

3.2. SOORTEN GEBEURTENISSEN

Elke gebeurtenis is anders, maar ze hebben vaak gemeenschappelijke kenmerken wat betreft de duur, soort interactie of gevolg. Hieronder volgt een kort overzicht van elke soort gebeurtenis met de belangrijkste kenmerken en twee voorbeelden. De gebeurtenissen zijn enigszins hiërarchisch geordend, maar er is niet onomstotelijk sprake van een hiërarchische benadering bij het toekennen van 'label'. Welk label toegekend wordt aan een gebeurtenis heeft alles te maken met het contextualiseren van de gebeurtenis en waarom de archivaris het binnen die context wil verzamelen.

Kentering

Een kentering is een verschuiving of verandering die vaak geleidelijk plaatsvindt en de samenleving verandert. Het vaststellen van een kentering gebeurt altijd achteraf. Voorbeelden van een kentering zijn de komst van de (film)camera of de opkomst van social media. Dit zijn gebeurtenissen of ontwikkelingen waarvan men de impact/ het belang achteraf goed kan zien, maar op het moment zelf nog niet.

Trend

Een trend kenmerkt zich als een maatschappelijke ontwikkeling in een betrekkelijk korte tijd van zo'n vijf tot tien jaar. Een trend kan zowel met de blik op het verleden als in de toekomst worden vastgesteld. Voorbeelden van trends zijn de aandacht voor het klimaat, politieke polarisatie of migratie en vluchtelingenstromen. Het grote verschil met de kentering is dat een trend ook voorspelbaar is; een kentering niet.

Kwestie

Bij langlopende maatschappelijke debatten en discussie over bepaalde onderwerpen is er sprake van een kwestie. Het typische van een kwestie is dat deze vaak niet af te bakenen is in tijd en meerdere jaren loopt. Een kwestie kan heel goed onderdeel zijn van een trend. Zo is de klimaatcrisis bijvoorbeeld een kwestie binnen de trend over meer aandacht voor het klimaat. Andere voorbeelden zijn misbruik in de katholieke kerk, de zwarten-pietendiscussie of het vuurwerkverbod. Kwestie zijn vaak issues of gevallen met een negatief karakter.

Hotspot

Een hotspot is een gebeurtenis met veel impact die leidt tot interactie tussen burgers of tussen burgers en de overheid. De kentering, trend en kwestie hebben in tegenstelling tot de hotspot een procesmatig karakter, waar de hotspot vaak een gebeurtenis is met een duidelijke periode van impact die is af te bakenen in tijd (kan ook achteraf). Ook voor de hotspot geldt dat deze vaak in een grote context te plaatsen valt, maar dat hoeft niet. Voorbeelden van hotspots zijn de coronacrisis, de MH17-ramp of de BlackLivesMatter-beweging.

Incident

Een incident is bij wijze van spreken een mini-hotspot en valt vaak binnen een grotere context (hotspot). Het gaat om gebeurtenissen die op zeer korte termijn tot veel maatschappelijke aandacht leidt, maar waarvan de aandacht ook snel weer wegzakt. Toch kunnen deze incidenten in een grotere context van belang zijn om mee te nemen in het proces van waarderen en selectie. Een incident is af te bakenen in tijd, hetzij achteraf. Voorbeelden van incidenten zijn #IkDoeNietMeerMee (coronacrisis), de video's van Lange Frans (complottheorieën) of het protest op de Dam voor Black Lives Matter (coronacrisis).

Evenement

Het evenement is een apart soort gebeurtenis in het licht van dit schema. Het kenmerkt zich door het feit dat het van tevoren al bekend is. Als archiefinstelling is het dus mogelijk om ver van tevoren deze gebeurtenis in kaart te brengen en op tijd handelen om archiefmateriaal te verzamelen. Vanwege het dynamische karakter van hotspots, incidenten en evenementen is het belangrijk om deze wel op te nemen in het schema. Voorbeelden van evenementen zijn de Nederlandse organisatie van het Eurovisiesongfestival, de kroning van de koning, maar bijvoorbeeld ook de eerdergenoemde floride in Almere.

3.3. DE DYNAMIEK VAN GEBEURTENISSEN

De indeling van de gebeurtenissen en het labelen aan de hand van de toegekende context biedt de mogelijkheid om heel flexibel om te gaan met het schema. Gebeurtenissen hebben in verschillende contexten een hele andere betekenis, en het schema kan bijdragen om die gelaagdheid zichtbaar te maken.

Een voorbeeld van zo'n dynamische gebeurtenis is de MH17-ramp. Deze gebeurtenis is door het Nationaal Archief aangemerkt als hotspot, wat zeker klopt. Het gaat om een impactvolle gebeurtenis die leidde tot veel interactie. Toch zou de MH17-ramp inmiddels ook een kwestie kunnen zijn, omdat de gebeurtenis nog geen einde heeft en inmiddels een ander karakter heeft. Door de rechtszaken en de nog altijd niet opgeloste schuldvraag is er sprake van een maatschappelijke kwestie. Het gaat nu ook om schuldvereffening richting de Nederlandse Staat.

Een ander recent voorbeeld is het BlackLivesMatter-protest op de Dam in Amsterdam. Deze gebeurtenis kan op verschillende manieren benaderd worden aan de hand van het schema. Zo zouden The Black Archives dit kunnen archiveren als evenement binnen de hotspot BlackLivesMatter-beweging, maar het Stadsarchief Amsterdam zou het kunnen binnenhalen als incident binnen de coronacrisis hotspot.

3.4. URGENTIENIVEAUS EN (ONLINE) ARCHIEFMATERIALEN

In het schema is een kolom met urgentieniveaus opgenomen. Deze niveaus geven aan in welke mate er snel of minder snel gehandeld moet worden ten aanzien van het soort archiefmateriaal. Met name bij social media zoals twitter is het belangrijk om snel te handelen, want tweets kunnen maar tot zeven dagen in het verleden verzameld worden (hoe dat kan, volgt later in dit hoofdstuk). Andere online archiefmaterialen zoals een webpagina bestaan vaak langer en hebben daarom een iets lagere urgentie. In dit geval zal de ervaring ook doen leren, maar de urgentieniveaus geven enige richting om verlies van materiaal te voorkomen.

Het gaat erom dat de urgentieniveaus duidelijk aangeven dat je bij het vaststellen van bepaalde gebeurtenissen zoals een incident of hotspot sneller moet handelen dan bij het vaststellen van een kentering.

3.5. DE KANSEN VAN EEN TRENDANALYSE

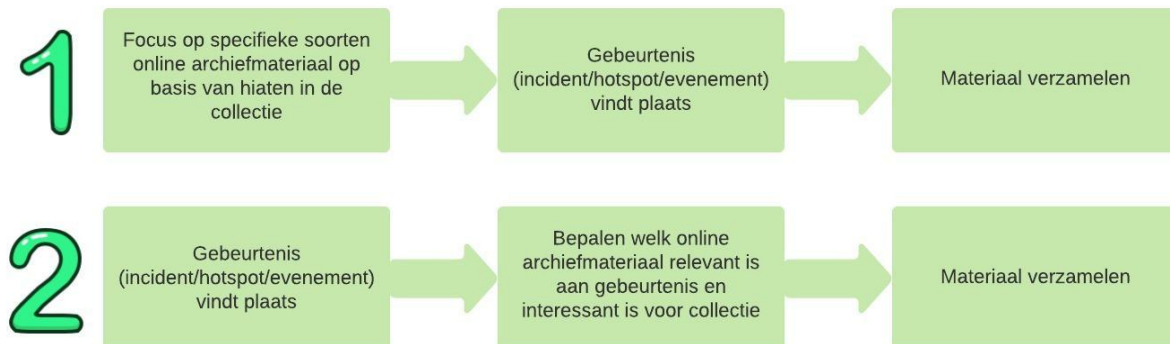
Een trendanalyse kan zowel prospectief als retrospectief worden vastgesteld. Hoewel een retrospectieve trendanalyse wellicht makkelijker te maken is, biedt een prospectieve trendanalyse meer voordelen voor het verzamelen van archiefmateriaal bij hotspots en incidenten. Wanneer trends van tevoren worden vastgesteld, is het mogelijk om als archiefinstelling actoren in kaart te brengen. Wanneer actoren van tevoren in beeld zijn, kan er sneller gehandeld worden wanneer er sprake is van een hotspot of incident.

Het Stadsarchief Amsterdam werkt met een prospectieve trendanalyse en laat deze trends om de vijf jaar vaststellen door een extern bureau.²⁷ Mirjam Schaap geeft ook aan dat de trendanalyse en het vaststellen van actoren een antwoord kan zijn op het probleem waarbij het in kaart brengen van particuliere archiefvormers bij een hotspot (of incident) een tijdrovend en moeilijk proces is.

Een trendanalyse opzetten is een extra opgave voor Beeld en Geluid, maar in feite biedt het collectieplan van 2019 met de indeling van pijlers en domeinen ook al handvatten om particuliere archiefvormers in kaart te brengen. Dankzij de domeinen is het bekend waar de hiaten en focuspunten binnen de collectie liggen; op basis waarvan ook actoren bepaald kunnen worden.

²⁷ Gemeente Amsterdam, *Amsterdamse trends* (Amsterdam: 2014).

3.6. TWEE UITGANGSPUNTEN

Er zijn twee manieren om het verzamelen van incidenten, hotspots en evenementen aan te pakken. De eerste mogelijkheid gaat ervan uit dat er reeds bepaald is welke soorten online archiefmateriaal verzameld moeten worden als antwoord op de hiaten die in het collectieplan naar voren komen. Het kan hierbij ook gaan om reeds in kaart gebrachte actoren die online archiefmateriaal hebben of maken (zoals een bepaald youtubekanaal of memepagina). Als er dan een gebeurtenis plaatsvindt, kan er verzameld worden op basis van deze materialen of actoren.

Een andere mogelijkheid is om bij een vastgesteld incident of evenement te bepalen welke online archiefmaterialen relevant zijn aan de gebeurtenis en interessant zijn voor de collectie.

Het is heel goed mogelijk om beide uitgangspunten toe te passen. Ze kunnen elkaar ook aanvullen als bij een bepaalde gebeurtenis de actoren bijvoorbeeld niet voldoende representatief zijn voor die gebeurtenis.

3.7. NIETS DOEN VS. DIGITAL HOARDING

In Amerika gebeurt webarchivering onder andere al door het Library Of Congress, waar er reeds 20 jaar door een klein team aan wordt gewerkt.²⁸ Webarchivaris Abbie Grotke vertelt tegen de New York Times dat basisprincipes van archiveren (zoals uniek, authentiek) nog altijd van toepassing zijn, maar dat het risico van het wegvallen van materiaal een grote rol spelen in selectiecriteria en betekenisgeving bij webarchivering. Grotke beschrijft hoe het archiveringsteam álles binnenhaalt en niets verwijdert; *digital hoarding* zoals ze het zelf noemt. Op die manier kan het team al het nieuwe archiveren wat het internet telkens opnieuw te bieden heeft.

²⁸ The New York Times, 'Meet your Meme Lords, A small team at the Library of Congress is archiving internet culture as fast as it can (now, from home).', 7 april 2020. <https://www.nytimes.com/2020/04/07/style/internet-archive-library-congress.html>.

Toch is het onbegonnen werk om uitzichtloos al het materiaal van het internet te verzamelen voor een archiefinstelling. Dat gebeurt al met de Wayback Machine van The Internet Archive; een non-profit organisatie in San Francisco. Het gaat om software dat sinds 1996 allerlei webpagina's crawlt. Zo kon menig Nederlander nog zijn Hyves-profiel terugvinden via deze weg.²⁹ Het is echter niet realistisch voor Beeld en Geluid om aan een dergelijke opgave te beginnen. Er is geen archiefwettelijke taak die Beeld en Geluid verplicht dit te doen, maar ook de financiën omtrent het archief laten een taak van deze omvang niet toe.

Eenzijds biedt de hotspotmonitor van het Nationaal Archief niet genoeg handvatten voor archiefinstellingen als het gaat om particulier archiefmateriaal. De onduidelijke definitie en lange processen kosten veel tijd en moeite. Aan de andere kant is het onmogelijk om zoveel mogelijk (online) materiaal zonder duidelijke verantwoording 'zomaar' binnen te halen, want ook dat leidt tot onnodig veel werk. Daarvoor biedt het schema een uitkomst; een tussenstap om op beargumenteerde wijze archieven tijdelijk in optie te nemen.

3.8. ARCHIEVEN IN OPTIE NEMEN

In het schema is te zien dat op het niveau van hotspot, incident en evenement snel gehandeld moet worden vanwege het vluchtige online materiaal, maar soms is het moeilijk om van tevoren bepalen of een gebeurtenis van zo'n niveau later nog een belangrijke rol speelt binnen een grotere context. Wat vandaag de dag veel discussie of maatschappelijke aandacht teweegbrengt, kan over een jaar alweer vergeten zijn. Het kan dus zijn dat een gebeurtenis uit zo'n niveau uiteindelijk geen meerwaarde heeft om in de collectie op te nemen.

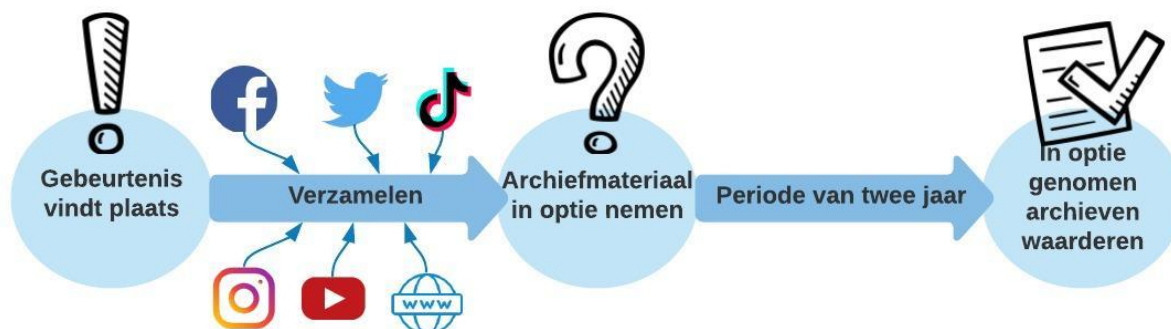
Het is dus lastig om op het moment zelf te bepalen wat wel en niet belangrijk is, maar online archiefmateriaal biedt geen ruimte om heel lang af te wachten totdat er een goede betekenisgeving aan gegeven kan worden. Het is echter ook niet mogelijk om zomaar zonder reden alles binnen te harken wat er voorbijkomt. Daarom is het belangrijk om anders om te gaan met online archiefmateriaal. Dit om te voorkomen dat in een later stadium spijt ontstaat wanneer er bepaald materiaal te laat is aangemerkt als belangrijk of dat er een teveel aan materiaal ontstaat.

Het schema biedt de mogelijkheid om archieven in optie te nemen. Aan de ene kant kan men snel handelen bij hotspots, incidenten en evenementen, maar het moment van waarderen wordt uitgesteld tot een bepaald moment. Welk moment? Daar biedt de hotspotmonitor een uitweg, maar daarover later meer. Het in optie nemen van archieven voorkomt dat er belangrijk online archiefmateriaal mist wanneer een bepaalde gebeurtenis later erg belangrijk blijkt te zijn in de context van een groter plaatje of geheel.

²⁹ Nu.nl, 'Ruim negen miljoen Hyves-profiel online te vinden' (versie 18 september 2019), 18 september 2019. <https://www.nu.nl/tech/5994609/ruim-negen-miljoen-gearchiveerde-hyves-profielen-online-te-vinden.html>.

Door periodiek te kijken naar de in optie genomen archieven kan ook voorkomen worden dat er sprake is van *digital hoarding*. Na twee jaar is vaak makkelijker om te analyseren hoe belangrijk een incident of evenement daadwerkelijk was in het licht van een hotspot of hoe belangrijk een hotspot is binnen een trend of kwestie. Na een periode van bijvoorbeeld twee jaar kan de archiefinstelling de archieven gaan waarderen en de overige archieven niet zodanig metadateren of zelfs verwijderen.

Als je als instelling archieven in optie neemt, is het logisch om af te vragen of het nuttig is om na een bepaalde periode deze archieven nogmaals onder de loep te nemen en te waarderen. Het selectieproces vormt namelijk meestal al een groot deel van de totale archiveringsinspanning en op deze manier doe je werk twee keer. Het weggooien van de in optie genomen archieven wanneer ze niet voldoende relevant blijken is echter de meest extreme optie. Waarschijnlijker is het dat minder relevante in optie genomen archieven wel in het archief instromen, maar met bijvoorbeeld minder toegevoegde metadata. Wellicht zijn de archieven op zichzelf staand niet waardevol voor de collectie, maar maken ze wel deel uit van een groter geheel (een hotspot, trend of kwestie). Door de in optie genomen archieven opnieuw te evalueren bij de periodieke hotspotmonitor kan ervoor gekozen worden om de archieven bij een hotspot toe te voegen en te voorzien van extra metadata.

3.9. INTERPRETEREN, SUBJECTIVITEIT EN CONTEXT

Het schema biedt door het contextualiseren van een gebeurtenis de mogelijkheid om snel te handelen zodat vluchtig online archiefmateriaal op incidentniveau niet verloren gaat. Dit vergt een ietwat onorthodoxe aanpak wat archiveren betreft, want in principe is het niet aan de archivaris om gebeurtenis in de grotere context te plaatsen en op basis daarvan archiefmateriaal te waarden. Toch is het belangrijk om dat idee een beetje los te laten ten behoeve van het behoud van online archiefmateriaal.

Daarnaast is het belangrijk om te benadrukken dat het schema bedoeld is als een flexibel instrument om bij snelle keuzes en handelen beter te kunnen verantwoorden waarom die keuze wordt gemaakt. Het 'grotere plaatje' kan daarbij helpen, maar het grotere plaatje is altijd veranderlijk. De MH17-ramp is bijvoorbeeld vastgesteld als hotspot, maar niet geheel onterecht zou dit inmiddels ook een kwestie kunnen zijn. Door de internationale rechtszaken en de schuldvraag richting Rusland is het uitgegroeid tot een nationaal debat of discussie.

Net als bij alle keuzes die gemaakt worden ten aanzien van museale- en archiefcollecties is er subjectiviteit aan de orde. Dat is ook bij dit schema het geval. Enerzijds kan er vertrouwd worden op de expertise en kennis van iedereen die werkt met collecties, maar een andere mogelijkheid om het subjectieve karakter tegen te gaan is de periodieke hotspotmonitor. Door het instellen van een commissie met zowel interne als externe personen die hotspots vaststellen, kan voorkomen worden dat er sprake is van te veel subjectiviteit.

Gelukkig bieden veel platformen een graadmeter om te kijken of hetgeen je wil archiveren daadwerkelijk een belangrijke rol speelt bij een incident of hotspot. Dankzij de trending topics kan je ervan uit gaan dat iets inderdaad leidt tot veel maatschappelijke interactie of discussie. Als iets ook breed wordt uitgemeten in de media is het duidelijk dat er veel aandacht naar uitgaat. Op die manier is het ook mogelijk om subjectiviteit iets tegen te gaan.

Het schema en de uitgangspunten omtrent het schema bieden een eerste basis voor het opzetten van een hotspotmonitor voor Beeld en Geluid. De adviezen die volgen uit de interviews, maar ook adviezen op basis van het schema, volgen in hoofdstuk 4.

4. ADVIEZEN VOOR DE INVULLING VAN DE HOTSPOT-COLLECTIESTRATEGIE VOOR BEELD EN GELUID

In het vorige hoofdstuk is de basis gelegd voor een nieuw instrument om verschillende gebeurtenissen te archiveren. Een belangrijk onderdeel van het schema is de periodieke hotspotmonitor, maar hoe ziet die eruit voor Beeld en Geluid? Daarnaast is uit het schema op te maken dat vluchtig online archiefmateriaal om snel handelen vraagt. In dit hoofdstuk komen adviezen aan bod hoe Beeld en Geluid vorm kan geven aan de periodieke hotspotmonitor en hoe bepaalde online archiefmaterialen kunnen worden gearhiveerd.

Daarom is het belangrijk om de hotspot verder uit elkaar te trekken en verschillende soorten gebeurtenissen te karakteriseren met eigen kenmerken. Een helder overzicht van gebeurtenissen leidt tot beter verantwoorde keuzes om een gebeurtenis te archiveren. Daarnaast kan het proces omtrent verzamelen versneld worden, wat met name bij online archiefmateriaal erg wenselijk is. Onderstaand overzicht kan een instrument zijn om dit te realiseren.

4.1. DE PERIODIEKE HOTSPOTMONITOR TOEGEPAST OP BEELD EN GELUID

De hotspotmonitor is een proces waarbij er na een periode van een x-aantal jaar hotspots worden vastgesteld. Na het vaststellen van hotspots kunnen de relevante archieven worden verzameld en toegevoegd worden aan de archiefcollectie. Het Nationaal Archief schreef een hotspotmonitor en verschillende andere archiefinstellingen hebben op basis daarvan een hotspotmonitorproces vormgegeven die goed werkt voor hen als archiefinstelling.

De commissie

Hotspots worden vastgesteld door een speciale hotspot-commissie. Hoe die commissie eruitziet is vaak verschillend en afhankelijk van de hoeveelheid tijd en mensen er beschikbaar zijn bij de archiefinstelling. Het is wenselijk om een commissie samen te stellen die zowel bestaat uit mensen met expertise van Beeld en Geluid als externe mensen met relevante expertise. Zo'n commissie van interne en externe mensen draagt bij aan transparantie en een open 'objectieve' blik.

Het is ook mogelijk om bij de hotspot-commissie vraagstukken als inclusiviteit en diversiteit terug te laten komen. Op die manier kan ervoor gezorgd worden dat de hotspots die worden vastgesteld ook een afspiegeling zijn van de diverse en gelaagde maatschappij. Het is bijvoorbeeld mogelijk om ervoor

te zorgen dat de commissie zelf divers is, maar het zou ook kunnen dat de diversiteitscommissie van Beeld en Geluid een bepaalde rol in het proces krijgt.

Het zou zelfs mogelijk zijn om het grote publiek bij het vaststellen van hotspots te betrekken. Nadat de commissie de hotspots heeft vastgesteld kan het grote publiek ook een stem worden gegeven. Zo kunnen de vastgestelde hotspots bijvoorbeeld getoetst worden door het grote publiek. Ook dat zou eventueel bijdragen aan de transparantie van het proces. Daarnaast is het wellicht ook een antwoord op de vraag hoe een archiefinstelling toenadering kan zoeken tot het grote publiek.

Looptijd

Een hotspotmonitor heeft vaak een looptijd van een of twee jaar, want het is belangrijk om de relevante archieven bij een gebeurtenis snel te kunnen verzamelen. Het zal afhankelijk zijn van personeel en tijd voor Beeld en Geluid om te kiezen voor een looptijd van een of twee jaar. Toch hoeft een hotspot niet binnen deze periode te vallen. Een goed voorbeeld is de coronacrisis, die wellicht langer duurt dan twee jaar. In zo'n geval is het natuurlijk heel goed om een hotspot mee te nemen naar de volgende periodieke hotspotmonitor.

Toch is het belangrijk om te benadrukken dat vanwege het online archiefmateriaal een looptijd van een jaar wellicht beter past bij de aard van het materiaal. Ondanks het feit dat archieven in optie worden genomen, is de een looptijd van een jaar ook beter omdat incidenten en hotspots dan nog verser in het geheugen zitten. Daarnaast wordt er met de webvideo- en webpaginacollecties al gewerkt met een periode van een jaar voor het binnenhalen van video's en webpagina's van de geselecteerde actoren. Daar zou het dan ook bij aansluiten.

Incidenten

Door archiefmaterialen of archieven binnen te halen die relevant zijn aan incidenten op basis van het schema, is het mogelijk om op deze manier hotspots vorm te geven. Ze kunnen bijdragen aan de rode draad van een hotspot. Zo'n looptijd van een hotspot met incidenten is op de afbeelding hieronder te zien. Dit is slechts een voorbeeld met een aantal incidenten; in werkelijkheid kan dit aantal meer of minder zijn. Dankzij de in optie genomen archieven kan de hotspot inhoudelijk al grotendeels vormgegeven zijn en kunnen de incidenten 'gebundeld en gemetadateerd' worden als hotspot.

HOTSPOT-COLLECTIESTRATEGIE

Hoe Beeld en Geluid invulling kan geven aan de hotspot-collectiestrategie

Selectie en waarderen

Als de commissie de hotspot officieel heeft vastgesteld kan er bepaald worden welke archieven, die eerder in optie zijn genomen tot dit moment, inderdaad een belangrijke rol spelen bij een bepaalde hotspot. Een incident kan ook relevant zijn voor meerdere hotspots of zelfs gekoppeld worden aan een trend of kwestie. Bij deze beslissingen vindt dus het echte moment van selectie en waarderen plaats. Dankzij de in optie genomen archieven is minder materiaal verloren gegaan en is de hotspot ten aanzien van online archiefmateriaal waarschijnlijk vollediger.

4.2. DE PERIODIEKE HOTSPOTMONITOR TOEGEPAST BINNEN BEELD EN GELUID (OP DE ONLINE ARCHIEFMATERIAAL-COLLECTIES)

Online Archiefmateriaal

Het schema biedt online archiefmateriaal een plek in het overzicht, maar hoe kan dit soort materiaal worden gearcheveerd op een snelle en goede manier? Het is een vrij nieuw onderwerp binnen de archiefdiscipline en echt duidelijke antwoorden zijn er helaas nog niet. Voor webvideo en internetpagina's heeft Beeld en Geluid al een aanpak ontwikkeld, maar voor social media, persoonlijke media (bijvoorbeeld Whatsapp) en memes is nog geen aanpak. Daarom volgen er adviezen voor de bestaande collecties van webvideo- en webarchivering en daarnaast adviezen voor de potentieel nieuwe collecties. Eerst wordt de urgentie bij incidenten nog uitgelicht ten aanzien van online archiefmateriaal en ook de omgang met toestemmingverlening van de archiefvormers.

De urgentie van het incident bij online archiefmateriaal

Belangrijk bij het online archiefmateriaal is de hoge urgentie van handelen bij het vaststellen van een incident, evenement of hotspot. Door het vluchtige karakter van de materialen is het belangrijk om snel te handelen zodat het goed gearcheveerd kan worden. Er zal meestal sprake zijn van een incident als het gaat om online archiefmateriaal met een hoge urgentie. Om richting te geven aan goede aanpak voor het archiveren van dit materiaal volgt een klein overzicht van de verschillende mogelijkheden om online archiefmateriaal te archiveren.

4.3. BESTAANDE COLLECTIES

Webvideo-archivering

Voor webvideo-archivering is al een werkproces ontwikkeld door Beeld en Geluid waar al mee gewerkt wordt. Video's worden verzameld op basis van getekende kanalen en incidentele selectie. De te verzamelen video's bij getekende kanalen worden eens per jaar geïnventariseerd.

Deze werkwijze sluit mooi aan bij de twee uitgangspunten van verzamelen die bij het schema voor het archiveren van gebeurtenissen zijn geformuleerd. De getekende kanalen vallen onder het eerste uitgangspunt waarbij de het archiefmateriaal bekend is en er bij een gebeurtenis extra aandacht uitgaat naar dit materiaal (of in dit geval het specifieke kanaal). Voor de incidentele videoselectie kan het tweede uitgangspunt van toepassing zijn. Bij een bepaalde gebeurtenis kunnen bepaalde video's in kaart worden gebracht en door middel van een 'opt out' verzameld worden.

Webarchivering

Ook voor webarchivering heeft Beeld en Geluid een methode ontwikkeld. Er is een jaarselectie waarbij de websites van grote Nederlandse merken en websites op basis van 'Website van het Jaar' verkiezingen worden geselecteerd en een keer per jaar worden gecrawld. Daarnaast vindt er aanvullende selectie plaats op basis van bepaalde strategieën, waaronder de hotspotstrategie.

Net als bij webvideo kan het schema en de twee uitgangspunten goed aansluiten bij de manier van werken bij webarchivering. Bij een bepaalde gebeurtenis kan een aanvullende selectie websites gezocht worden die relevant zijn, maar het is ook mogelijk om de 'vaste' selectie te bekijken bij een bepaalde gebeurtenis.

4.4. MOGELIJKE NIEUWE COLLECTIES

Social Media-archivering

Social Media-archivering is nog een nieuwe tak van de sport en er zijn nog veel uitdagingen op dit gebied. Op dit moment is het Netwerk Digitaal Erfgoed bezig met een project omtrent web en social media-archivering. Er volgt nog (vermoedelijk begin 2021) een rapport met nieuwe bevindingen en adviezen over dit onderwerp.

Naar verwachting is een soortgelijke aanpak zoals bij web- en webvideo-archivering waarbij een vaste selectie wordt gemaakt van social media-accounts. De tools voor het harvesten en crawlen van social media vragen echter wel om een andere benadering, want niet alles blijft een jaar lang beschikbaar. Zo kunnen tweets bijvoorbeeld tot maximaal zeven dagen in het verleden worden geharvest. De benadering kan goed overeenkomen met web(video), maar er zal frequenter gehandeld moeten worden; zoals het ook is opgenomen in het schema met hoge urgentie.

Meme-archivering

Vanuit Beeld en Geluid bestaat al langer de wens om te kijken naar het archiveren van Nederlandse Memes. Een meme is een plaatje, video of tekst met veelal een humoristische inhoud en worden snel verspreid via social media en websites. Vaak verschijnt een meme op verschillende manieren met een licht variërende inhoud. Op websites zoals **9gag.com** en **Reddit.com** worden al jarenlang memes gepost, maar ook op social media zoals instagram, Tumblr, Facebook en Twitter zijn veel meme-pagina's te vinden.

Memes hebben min of meer een vast patroon dat door iedereen anders wordt ingevuld. Vaak heb je enige kennis nodig wat de achtergrond van een meme is om het volledig te kunnen begrijpen. Het zijn vaak referenties naar televisieseries, films of internetfilmpjes.

Voor Beeld en Geluid is het veel werk om te onderzoeken of er succesvolle Nederlandse meme-pagina's zijn. Eerst moet onderzocht worden of er Nederlandse meme-pagina's zijn met goede inhoud.

Daarnaast moet er een soort toetsingskader worden gemaakt omtrent hoe je bepaalt of een meme een archiefwaarde heeft. Vervolgens moet ook bij memes rekening worden gehouden met rechten.

making a
salad at home

spending \$17
on the same
salad at a cafe

Daarnaast is het ook lastig om een internationaal fenomeen zoals memes, wat je zou kunnen beschouwen als een internationale taal, binnen het geografische werkgebied van je eigen archiefinstelling te archiveren. Niet alleen de meme, maar ook de achtergrond en totstandkoming van een meme zijn belangrijk om het later goed te kunnen begrijpen. Valt een van origine internationale meme met een Nederlandse invulling dan onder het geografische werkingsgebied?

Bovendien zijn er al initiatieven voor het archiveren van memes. De website **KnowYourMeme.com** is ontzettend uitgebreid opgezet met bijna alle memes die je je kan voorstellen. Niet alleen de meme, maar ook de oorsprong en populariteit wordt meegenomen op deze website. Het archiveren van deze internationale 'taal of uiting' gebeurt dus eigenlijk al. Wellicht maakt dat het voor Beeld en Geluid minder interessant en efficiënt om een soortgelijke database op te bouwen.

Wel kan Beeld en Geluid af en toe monitoren of er grote Nederlandse meme-pagina's ontstaan die misschien interessant zijn voor de archiefcollectie. Ook is het mogelijk om bij specifieke gebeurtenissen te kijken naar memes die daaromheen worden gepost op verschillende kanalen. Dan moet er wel afgevraagd worden of de meme (het format, de oorsprong) mee moet worden genomen in de archivering. Als het gaat om gelaagdheid en meerdere perspectieven in de collectie kan het zeker een toevoeging zijn als ze bij een bepaalde gebeurtenis worden meegenomen in de archiefcollectie.

Persoonlijke media-archivering

Het archiveren van persoonlijke media zoals filmpjes die worden gedeeld op Whatsapp en Facebook Messenger is erg lastig. Deze zijn vaak niet openbaar en daardoor is er lastig grip op te krijgen. De enige manier om deze online archiefmaterialen te verkrijgen is door het plaatsen van oproepen. Dit zou zowel via de website van Beeld en Geluid als via social mediakanalen kunnen gebeuren.

4.5. TOESTEMMING VAN DE ARCHIEFVORMER

Beeld en Geluid moet toestemming vragen aan de makers om archiefmateriaal binnen te halen. Dit gebeurt bij webvideo door middel van een overeenkomst met de archiefvormer voor de lange termijn of een 'opt-out' bericht waarbij iemand kan aangeven dat hij niet mee wil meewerken aan de overdracht.

Eerder is naar voren gekomen dat het in optie nemen van archieven (nu selecteren, later waarderen) een manier is om vluchtig materiaal niet te mis te lopen. De vraag is wanneer het wenselijk is om de toestemming te vragen aan de archiefvormer. Dit zou zowel bij het downloaden of binnenhalen van het materialen kunnen als bij het uitgestelde waarderingsmoment. In het eerste geval kost het extra tijd en wordt snel handelen lastiger.

Het is voor Beeld en Geluid belangrijk om te beslissen wanneer de toestemming gevraagd wordt. Daarbij moeten juridische en ethische overwegingen meegewogen worden.

De bestaande collecties kunnen goed aansluiten bij een hotspot-collectiestrategie en het schema voor het archiveren van gebeurtenissen. De werkwijze met de bestaande collecties sluit mooi aan op de twee uitgangspunten van het schema. Een vergelijkbare werkwijze kan waarschijnlijk ook worden toegepast bij archiveren van social media en memes. Voor persoonlijke media geldt dat niet. Deze materialen kunnen alleen via een oproep worden verzameld. In hoofdstuk 5 volgen nog een aantal suggesties voor vervolgonderzoek.

5. CONCLUSIE, KANSEN EN MOGELIJKHEDEN (VERVOLGONDERZOEK)

Voor Beeld en Geluid heeft de hotspotwaarderingsmethodiek absoluut een meerwaarde, zoals ook al in het collectieplan staat, en er zijn veel mogelijkheden om een hotspotmonitor vorm te geven. Het schema geeft daarbij richting aan de definitieproblematiek rondom de bestaande hotspotmonitor van het Nationaal Archief. Voor een concreet proces of hotspotmonitor voor Beeld en Geluid liggen er kansen op gebied van diversiteit; wat zeker meegenomen kan worden in de vormgeving van het proces. Wat het online archiefmateriaal betreft zijn er al methodes opgezet die ook voor eventuele nieuwe collecties relevant kunnen zijn. Natuurlijk zijn er ook nog mogelijkheden voor in de toekomst. Deze worden nog kort toegelicht.

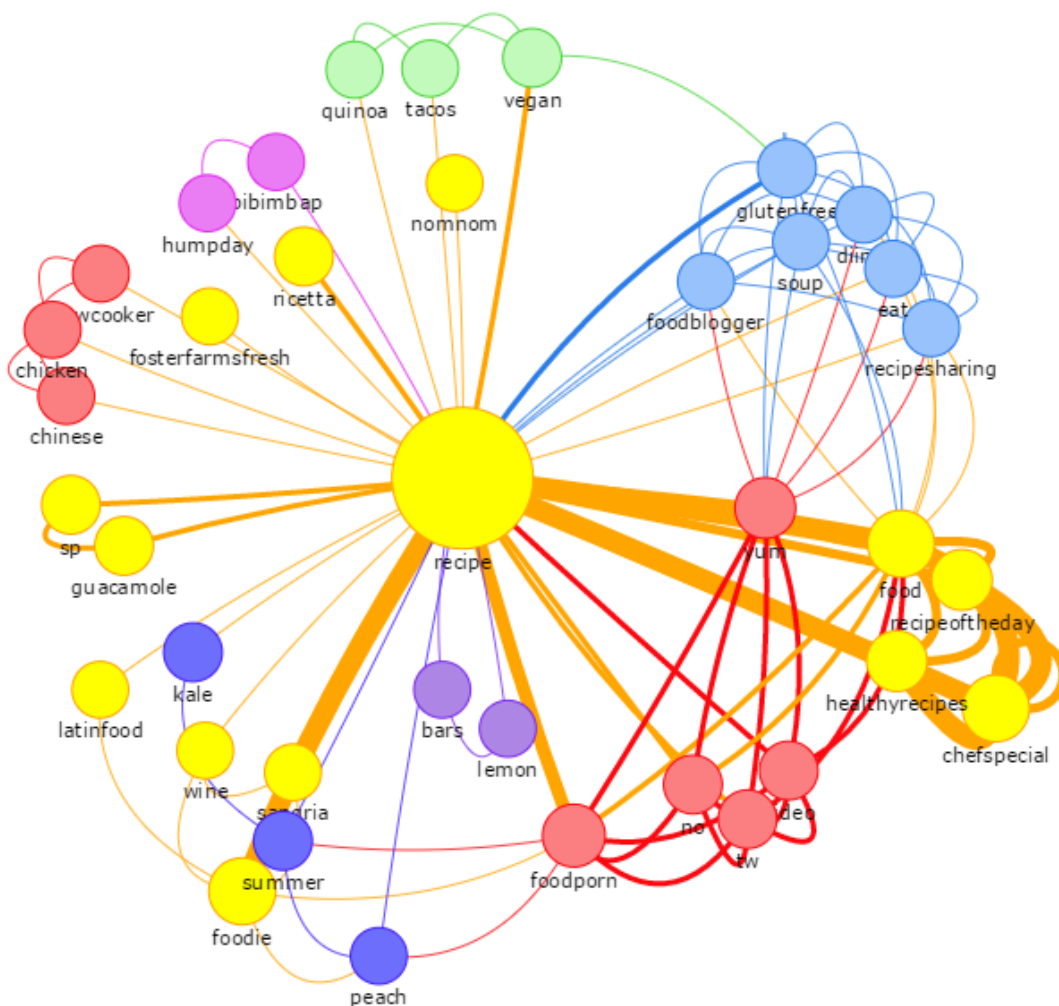
5.1. SAMENWERKEN MET ANDERE INSTANTIES (WEBARCHIVERING KB)

Om te voorkomen dat het archiveren van online archiefmaterialen door verschillende archiefinstellingen wordt gedaan, is het belangrijk om te inventariseren welke onlinematerialen reeds door andere archiefinstellingen worden verzameld. Zo zet de Koninklijke Bibliotheek zich bijvoorbeeld in voor het archiveren van belangrijke webpagina's.³⁰ Het zou mooi zijn als Beeld en Geluid en de KB de handen ineenslaan en hun kwaliteiten inzetten voor gezamenlijke projecten op het gebied van webarchivering.

5.2. INRICHTEN VAN HET ARCHIVERINGSSYSTEEM

Archiveringssystemen worden steeds meer ingericht op de wensen en eisen van een archiefinstelling. Bij het archiveren van gebeurtenissen is het interessant om te kijken of dit een plek kan krijgen in het archiveringssysteem. Door het labelen van gebeurtenissen op basis van het schema, ontstaat er een enorm gelaagd netwerk aan gebeurtenissen binnen het systeem. Dit is voor latere raadplegers een interessante leidraad voor onderzoek. De labels zijn geen feiten, maar wellicht wel een richting of momentopname die voor een onderzoeker relevant kan zijn. Zo'n gelaagd netwerk zou vergeleken kunnen worden met een hashtag-netwerk. Onderstaande afbeelding is een voorbeeld van hoe een hashtag-netwerk van Instagram eruitziet. Wanneer een archiveringssysteem zo ingericht kan worden dat gebeurtenissen een 'hashtag' of label krijgen, ontstaat er binnen het systeem een vergelijkbaar netwerk.

³⁰ Koninklijke Bibliotheek, 'Webarchivering' (versie onbekend), <https://www.kb.nl/organisatie/onderzoek-expertise/e-depot-duurzame-opslag/webarchivering>, geraadpleegd 04 januari 2020.

Bovenstaande afbeelding laat zien welke hashtags er allemaal in meer of mindere mate verbonden zijn aan het woord 'recipe' (recept). Uiteindelijk zou het voor onderzoekers een hulpmiddel kunnen zijn om een dergelijk netwerk met verbindingen voor gebeurtenissen te kunnen verkrijgen uit een archiveringssysteem.

5.3. TOEPASBAARHEID OP MUSEALE COLLECTIES

Het schema voor het archiveren van gebeurtenissen is binnen dit adviesrapport opgezet voor de toepasbaarheid op online archiefmateriaal. Het is interessant om te onderzoeken of het schema ook in bredere zin toepasbaar is op de gehele archiefcollectie of zelfs op museale collecties.